

Peter Skov-Jakobsens tale ved Grænseforeningens Sendemandsmøde 17. oktober 2020.

Genforeningen. Det er jo lang tid siden, vil nogen sikkert sige. Jeg har lyst til at sige, at det kun er 100 år siden. Min mormor og bedstefar blev født i det tyske kejserrige. Grænsedragningen, genforeningen mellem Nordslesvig og Danmark var kun ni år gammel, da min far blev født langt nord for Kongeåen, og kun 16 år gammel, da min mor blev født og 39 år gammel, da jeg blev født.

Vi tænker altid om grænser, at de ligger fast. Vi mener at vide om vores nationalstat, at som det er nu, har det altid været. Én af de store hændelser i vores lands historie, Genforeningen, minder os om at grænser bevæger sig, og alligevel er det som om, der er en erindring om, hvor den gamle grænse gik.

Da jeg sidst var i Haderslev, sad jeg i bussen og så henover markerne syd for Kolding. Da vi kom til Høckelbjerg, hvor vi altid i min barndom drejede ned mod Frørup, hørte jeg både min mormors, bedstefars og tantes stemme sige: Det var her den gamle grænse var - det var her Kongen red over den 10. Juli 1920. Min mormor havde været øjenvidne iført hvid kjole og festhumør.

Jeg tror aldrig det vil slippe mit sind, at her er den gamle grænse. Højtideligheden og bevægelsen ved det, der var sket, mærkede jeg, selv om familiens historie er broget.

Genforening blev det til for Sønderjyderne.

Enhver grænsedragning efterlader en smerte og en påmindelse.

Påmindelsens indhold er at brutale herskere i årenes løb ofte har brugt at tvangsflytte mennesker efter sindelag. Uden hensyn til at det var menneskers hjemstavn, der nu pludselig lå på en anden side af en grænse, flyttede de befolkningsdele.

Heldigvis gjorde vi ikke sådan.

Vi har lige siden levet med den erfaring, og for mange blev det en smerte, at de måtte leve som nationalt mindretal i en anden nation.

For de danske i Sydslesvig blev det ikke til en genforening men til en grænsedragning.

Et håb om Danmark var blevet slukket, men det danske sprog og dansk kultur, dansk politisk og social tænkning forblev en del af tilværelsen og lever endnu.

Nord for grænsen levede, der mennesker med tysk sprog, kultur og social opfattelse - ja endnu er vi så privilegerede at vi har dansk, tysk og frisisk mindretal i det område, som vi kalder grænselandet.

Vores særlige opgave er det at minde mennesker om, at når grænser flytter sig, betyder det, at der er mennesker i Sydslesvig, der er danske. De lever som danske i Tyskland, opfatter sig selv som loyale tyske statsborgere, men deres sindelag er dansk, sproget er dansk, kulturen og det politiske ses ud fra denne virkelighed. Vores opgave er det at være behjælpelige og holde erindringen højt, og jeg håber at vi i de kommende år vil kunne være med til at fremhæve værdien af sprog, kultur, højskole, undervisning, kirke og den særlige måde at tænke et demokrati på som et samtalsrum og ikke bare et afstemningslokale.

Det spændende ved nationale mindretal er både, hvad de betyder for dét land, de er knyttet til, men sandelig også hvordan mindretallet bliver en brobygger ind i det samfund, hvor man er borger.

Mindretallenes forhold i de enkle lande og deres frimodighed til at være mindretal er et godt barometer på stemningen i et samfund.

Spændende er det også at opleve, hvordan man som nationalt mindretal i Sydslesvig er med til at påvirke flertallet, og i nogle familier er det oplagt, at lægge sig de danske, de sydslesvigske traditioner på sinde og trods familiens tyske baggrund, opfatter man sig ad åre som en del af en særlig national og kulturel tradition som er i hjemstavnen. Selv har jeg altid opfattet det som en stor glæde, når nogen fandt min kultur og mit sprog så væsentlig, at man gik den lange besværlige vej og lærte det altsammen.

I mit sind har der aldrig været tvivl om det nationale tilhørsforhold. Det gav sig selv. Der er ikke noget jeg finder mere naturligt end at elske sit land. Det kan jeg sagtens sige - også selv om jeg godt ved at naturligvis har Danmark og danske taget del i frygtelige politiske og kulturelle fejltagelser.

Danmark blev for mig verdens port. Det var her verden tog sit udgangspunkt. Det var med den kultur og det sprog min nysgerrighed først gik løs på alverdens store mysterier.

Det var på det sprog, tryghed og temperament blev indlejret i mig. Det var på dansk jeg oplevede barnets glæde og forventning. Det er på dansk jeg først begyndte at tænke i sætninger og fik lyst til at beskrive naturen, det jeg oplevede, det jeg mente, det jeg følte.

Jeg forstår ikke mit modersmål eller min kultur som noget, jeg skal isolere mig med. Det er ikke noget jeg bruger for at holde andre mennesker ude. Min danskhed er ikke en identitet, som jeg spærrer mig inde i. Min danskhed og mit modersmål er nu bare engang det, der står umiddelbart til rådighed, når min nysgerrighed trækker mig over landegrænser, over faggrænser, over sproggrænser, over holdningsgrænser, over trosgrænser.

Og jeg mærker det mærkelige, at der er grænser! Der er noget, jeg ikke vil være med til. Der er noget, der ikke står til forhandling og meget af det er allerede udtrykt præcist i Grundloven og såmænd også i menneskerettighederne.

For mig er min kultur og mit sprog et springbræt ind i en stor og uoverkommelig verden, og det er med den baggrund at jeg kommer med mod og begær, der er rettet mod fremtiden.

Grænseforeningens motto: "For en åben danskhed" har aldrig været vigtigere end lige nu. Da jeg for nylig oplevede en ung dansk sydslesviger, en ung tysk sønderjyde og en ung dansk med afghansk baggrund, blev jeg bevæget. Her var unge mennesker, som jeg ikke deler hverdag med, men jeg fornemmede at vi delte virkelighed og samfund. Der var en nysgerrighed og en tryghed i deres kulturmøde. Der var en vilje til fælles fremtid, og der var hele grænselandets skønhed. Grundlæggende var kærligheden til vores fælles land.

Er der noget grænselandet minder os om er det, at kulturer er forskellige - og de fletter sig sammen. Der bliver udviklet, indviklet og forviklet - som det nu er, når mennesker mødes!

I den moderne verden lever vi i et grænseland. Et af mit livs helt store privilegier er at have været sømandspræst og orlogspræst. Som helt ung spurgte jeg engang en sømand, om det ikke kunne være besværligt at forhandle sig på plads så mange

forskellige steder i verden. Han smilede stort til mig og sagde: "Peter, så længe mennesker har næsen ovenfor munden, plejer det at gå."

Vores kulturmødeambassadører mindede mig den dag om dét, der er vores meget store opgave, når vi går rundt i vores fælles by, i vores fælles land, nemlig at glæden og stoltheden ved vores identitet sagtens kan rumme en bindestreg.

Den skal kunne rumme denne bindestreg, og vi skal lære at mærke det som en berigelse, som yderligere vinduer ud mod den store verden.

Kulturmødeambassadørerne mindede mig om, at vi som danske, tyske, afghanere skal huske, hvad der skete i det 20. århundrede. Vi lærte om nogen, at i skyggen af grænser følger der til tider grave, død, had og ulykke.

Grænselandet og vores kulturmødeambassadører lærer mig noget helt elementært om kærlighed til hjemstavn, som et udsyn mod de andre og én meget væsentlig yderligere indsigt, at dér hvor mennesker færdes i grænseland - og det gør vi egentlig altid over for hinanden - dér bliver vi nødt til at ville forsoning mellem mennesker. Vi bliver nødt til nysgerrigt at spørge ind til hinandens baggrund og have agtelse for den baggrund og være fælles om vores nutid og acceptere, at vi er mange modeller som har en fælles kærlighed til Danmark.

30'erne må have været frygtelige i Sydslesvig. Den vulgære nazisme overøsende hele samfundet med voldsparathed og modbydelighed og en tredjedel af mindretallet turde ikke stå ved deres mindretalsstatus og faldt fra i løbet af 30'erne. Hvem kan

bebrejde dem noget? Nazismen kendte ingen grænser, når det handlede om menneskeforagt! Men jeg tror at det er væsentligt at gemme i sit sind at i Haderslev sad der nogle fra det tyske mindretal (allerede fra 43) og arbejdede på den såkaldte Haderslev-erklæring, hvor man dybt beklagede nazismens forbrydelser og erklærede sin loyalitet over for konge, nation og demokrati og respekterede grænsedragningen fra 1920.

For HP Hanssen havde det været meget vigtigt ved Genforeningen, at man skabte ordentlige vilkår for det tyske mindretal på skole-, kirke- og kulturområdet. Han havde fat i noget af det væsentligste i dansk politisk kultur: tilliden.

Tilliden kan blive svigtet, og så er der rig plads til skuffelse og somme tider til gengældelse og uretfærdigheder.

Men med København-Bonn erklæringen fra 1955 blev den tillid, som HP Hanssen havde vist, gjort til virkelighed igen. Man fastlagde retsprincipper, der betød at bekendelsen til dansk eller tysk nationalitet og kultur var fri og ikke måtte efterprøves af myndighederne. Mindretallene måtte ikke hindres i at tale deres sprog, og man havde ret til at pleje faglige, kulturelle og religiøse forbindelser med henholdsvis Danmark og Tyskland. Disse retsprincipper udsprang af HP Hanssens erindring om von Köllers kulturelle og sproglige tvangspolitik i begyndelsen af 1890'erne. Denne tvang havde ikke bragt andet med sig end en yderligere polarisering.

Det er måske på tide, at vi minder vores land om, hvordan von Köllers politik efterlod et spor af naturlig opsætsighed, når man var dansk, minder vores land om vores dybe friheds- og tillidstraditioner, som kom til udtryk ved sikringen af det tyske mindretals rettigheder dengang, minder vores land om at lade de principper, der kom til at gælde i København-Bonn-erklæringen, gælde i hele landet. Lige nu bliver der arbejdet på en lovgivning, hvis indhold er, at alle prædikener i dette land skal oversættes til dansk og ud fra synspunktet at alle skal vide alt om alle og have mulighed for at vide, hvad der foregår i landet. Hvis en sådan lovgivning blev indført i Tyskland, ville jeg anse det for at være en mistillidserklæring mod det danske og frisiske og alle de andre mindretal, og jeg ville ikke opleve det som en demokratisk og en kulturel interesse. Jeg håber bestemt ikke, at det tyske mindretal oplever denne lov som overvågning, nyfigenhed og mistanke.

Vi skal finde tillidskulturen. Vi i Grænseforeningen skal pege på det danske mindretal i Sydslesvig. Det er vores kerneopgave, og ud af den kærlighedserklæring til kultur, sprog, politisk tænkning og historie, springer der et stærkt engagement for kulturmødet i vores moderne tilværelses mange grænselands og der opstår en stor forståelse for mindretal i verden, for forsoning og forståelse folkeslag og kulturer imellem.

Der er noget vigtigt, som vi nok skal lægge os på sinde i de kommende år. Tillidskulturen har medført det vi i Danmark og andre lande kalder civilsamfundet. Det

er en svær størrelse. Det er ikke staten, men det er alt det, der er mellem den dømmende, udøvende og lovgivende magt - mellem statslige og kommunale myndigheder. Civilsamfundet kalder nogle også for det udtryk, der findes for livsverdenen. Det er alt fra politiske, kulturelle, sociale, kirkelige og andre trosfællesskabers foreninger. Det er foreninger, hvor man har sport som særligt formål eller jagt eller naturbeskyttelse, filantropi (og såmænd også filateli). Jeg tror ikke vi kan undervurdere, hvad andelsbevægelse, højskolebevægelse og arbejderbevægelse kom til at betyde for vores samfund. Det er særligt i civilsamfundet at vi udfolder meninger, diskuterer, får hjertesager. Det er i civilsamfundet at vi bliver borgere. Det er her vi ikke kun tænker på hvad der er vores ret; men vi drømmer om den fælles tilværelse, forhåbentlig om det gode liv og det, der tjener vores fællesskab.

Lige for tiden har en pandemi fået os til at snige os rundt om statslige myndigheders mange bud. Jeg vil ikke mistænkeliggøre disse bud, for de bliver gjort for livs og helbreds skyld; men min opmærksomhed er i hvert fald blevet skærpet for, hvad der er nødvendigt i mellem alle disse statslige indgreb. I Grænseforeningen taler vi om et af de væsentligste temaer for vores land, for Europa og for Verden. Vi taler om kærlighed til hjemstavn og kultur, om forsoning, om fred, om agtelse for hinanden. Vi er en del af et civilsamfund og måtte det blive stærkere. Jeg tror at civilsamfundsorganisationerne i dette land skal gå sammen og blive klarere på, hvor

vigtigt det er, at der er steder, hvor drøftelserne foregår og mennesker længes efter det gode liv.

I sidste ende handler det altså om fred. Nord for Kongeåen har vi i årenes løb været gode til at gribe den lette del af historien. Genforeningen, grænsedragningen i 1920 blev en del af det blide, vennesæle Danmark. Vi sang os til vor ret og vi gjorde det på lempeligste måde, nemlig ved en afstemning - alle gik hjem og var glade. Sådan var det ikke.

Den nye grænse blev mulig på baggrund af den første katastrofe i det 20. Århundrede, Den Store Krig, 1. Verdenskrig! 30.000 unge mænd fra landsdelen blev indrullet i krigen. 6500 døde på slagmarkerne og mange levede lemlæstede og med frygtelige erindringer resten af deres dage. Hans Boll-Johansens "Sønderjyder i Krig" er én af de væsentligste overvejelser over dengang og nu. Danmark blev rigere, da Nordslesvig kom hjem, men vi har vist aldrig helt forstået, at den datter der vendte hjem, havde været en del af europæisk historie på en måde, som vi ikke havde været det nord for Kongeåen. Der kom en landsdel med en erindring om krigens forfærdelse og den blev udtrykt ved død og grave, men også med håb om, at det aldrig måtte ske mere. I "Sønderjyder i Krig" følger man sønderjyden Kresten Andresen. Han omkom i Frankrig i 1916. Et ungt liv var gået spildt. Hans liv er også en påmindelse om at vi skal tage vare på hinandens liv og ikke ofre hinanden på slagmarken. Vi skal arbejde for forståelse for hinanden og for agtelse mellem mennesker - også det menneske der er afsindig i sine holdninger.

På den mindsten som forældrene satte over Kresten Andresen, da de havde opgivet at se ham igen står der: *“Ingen ven dit haandtryk fik/ Ingen hørte afskedssukket/ Men/ Enhver Gud sætter ene/ Han selv er mere nær.”*

Selv havde Kresten skrevet hjem i et af sine sidste breve om krigen, at “den er et menneskeværk der ikke kan tøjles”. (Hans Boll-Johansen side 198).

Måtte vi lære af Slesvigs, Sønderjyllands, Nordslesvigs og Sydslesvigs historie og bære håbet om fred, medmenneskelighed og retfærdighed ind i fremtiden.